

MİLLETLERARASI ORMANCILIK BİBLİYOGRAF- YASINDA SON GELİŞMELER VE OXFORD SİSTEMİ¹ VESİLESİYLE

MUHARREM D. MERCANLIGİL

İlmî gelişmeler, insan zekâsının ulaştığı bilgilere ve mevcut vesikalara dayanmakla mümkündür. Bu bilgilerin, vesikaların, tecrübe ve müşahedelerin kıymetlendirilmesi faaliyetlerinde bibliyografyanın işgal ettiği yer ön sıradadır. İlmî çalışmalarda enerji ve zaman tasarrufunu, konuya hâkimiyeti bibliyografya sağlar. Verimi ise -her mânasıyle- yükselten gene bibliyografyadır.

Bibliyografyanın bu ehemmiyeti, çok eskiden beri bilinmektedir. Günümüzde, bibliyografyacılığın ana meselelerinden biri olarak ve bibliyografya içinde ele alınan "bilimlerin sınıflandırılması" (classification) problemiyle, eski Yunan medeniyetinden bugüne kadar uğraşmış olan filozof ve bilginlerin bulunuşu bunu ifade eder. Uzun asırların, bu alandaki çalışmalarının sonucu olan ve yeni ilimlerin ilâvesiyle, zaman geçtikçe zenginleşen sınıflandırma sistemleri meydana gelmiştir. Ancak, bütün bu çalışmaların millî ihtiyaçları karşılamak düşüncesiyle yapılmış olmaları, mahallî kalmalarına sebep olmuş; sayı bakımından çok ve değişik sistemler arzetmiş olmaları ise, bu sınıflandırmalardan, dünya çapındaki istifade imkânlarını azaltmıştır.

İlmin vatanı yoktur. İlmî her yeniliğin, günü gününe ve bütün milletler tarafından takip edilmesi lâzımdır. Bunu sağlayacak olan vasıtaların başında gelen bibliyografyanın, bu vazifeyi yapabilmesi için de metod birliği lâzımdır. Bu hakikat teknik ve ilmî gelişmelerle, mesafelerin kısaldığı, milletlerarası münasebetlerin arttığı XIX. yüzyılda mümkün olmuştur. Ve 1895 te Brüksel'de toplanan Milletlerarası Birinci Bibliyografya Kongresi, yüzyıllar içindeki böyle bir gelişmenin sonucu ve aynı yıl içinde kurulmuş olan Mil-

Dr. Ing. Selâhattin İnal: Milletlerarası ormancılık bibliyografyasında son gelişmeler ve Oxford sistemi. İstanbul 1955 İstanbul Yayınevi Matbaası.68 S. "İstanbul Üniversitesi yayınlarından. Nu. 634; Orman Fakültesi Nu.: 32"

letlerarası Bibliyografya Enstitüsü² “bibliyografya metodunun mükemmel ve umumî bir hale getirilmesi, ilmî ve müşterek çalışmanın ayarlanması” gayelerine hizmet için kurulan bir teşekkül olmuştur.

Enstitü, Amherst Koleji Kütüphanesinde 1873 ten beri tatbik edilmekte olan, kütüphaneci Melvil Dewey'nin “onlu sınıflandırma” usulünü bibliyografya çalışmalarına esas olarak aldı. Bu sınıflandırma-zaman, yer, dil kayıtlarından uzak olarak- bütün ilimleri içine alması, ana bölümlerde hiçbir değişiklik yapmadan yeni ilimlerin ilâvesine müsait oluşu ve pratikliğiyle geniş bir ilgi sağladı. Ve adı geçen Enstitünün, Melvil Dewey'nin koyduğu esaslar üzerinde, 1920 den sonra yaptığı işlemler ve ilâveler Dewey sınıflandırmasını bir sistem haline getirdi. Bu suretle, dağınık sınıflandırma çalışmalarına harcanan enerjiyi değerlendiren ve yüzyıllar boyu devam edegelen bir metod ayrılığını yokedip bütün milletlere maledilen Dewey Sistemi, bibliyografyacılığın bir ana dâvasını geç de olsa halletmiş oldu.

Dâvada halledilmiş olan metod birliğidir. Yapılmakta olanlara rağmen, yapılacak işler az ve önemsiz değildir. Bilgi manzumesine katılmakta olan yeni bilgilerin ve her alandaki süratli gelişmelerin, milletlerarası ihtiyaçlara cevap verecek şekilde bu sistemde yer alması, noksanların ilâvesi, aksaklıkların düzeltilmesi devamlı bir çalışmaya bağlıdır. Ve bütün bu işler, Federasyon tarafından yapılmaktadır. Teklifler incelenmekte, kongrelere sunulmakta ve kabul edilen yeni ekler, Milletlerarası Onlu Sınıflandırmanın yeni basımlarında yer almak üzere, kataloglara işlenmektedir.

Milletlerarası Onlu Sınıflandırmanın, her yeni baskısının biraz daha hacimli oluşu, sistemin gelişmekte olduğunu göstermektedir. 1934-1954 Almanca basımının alfabetik indeksindeki mefhum sayısının 160.000 i buluşu, işin süratini ve azametini ifade eder. Son basımlar ilk Dewey metinleriyle karşılaştırılırsa bu tekâmül daha açık olarak görülecektir³.

² 1930 da Milletlerarası Dokümantasyon Enstitüsü; 1937 de Milletlerarası Dokümantasyon Federasyonu adını aldı.

³ Dewey Onlu sınıflandırması ilk olarak 1876 da 1000 adet basıldı. 42 sayfa olan bu kitabın 12 sayfası giriş, 12 sayfası tablo, 18 sayfası indekstir. Dewey Usulü Sınıflandırma ve tarihçesi hakkında “Technical Service in Libraries” adlı bir kitapta (Newyork 1955 2. basım sayfa: 190. Bu kitap Millî Kütüphaneye yeni gelmiştir ve Aksesyon Servisindedir); Dewey'nin İngilizce gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 14. basımın başında (Bu kitabın basım tarihi 1942 dir ve Millî Kütüphanede Sis-

Tarihî tekâmülüne göz attığımız, mucip sebeplerine kısaca dokunduğumuz, bugünkü durumunu belirtmeğe çalıştığımız bu çalışmalarda, bize, Millî Kütüphaneye düşen vazifeler nelerdir? Hangi sahalarda, neler yapmamız lâzımdır? Bu soruya açık ve kesin bir cevap vermek mümkün değildir. Zira, henüz, Milletlerarası Onlu Sınıflandırmanın Türkçeye tam bir tercümesi yapılmış değildir⁴. Ancak bu iş yapıldıktan, ilgililerin tetkikine sunulduktan ve hattâ tercüme üzerinde -maddeler tasrihiyle- yapılacak bir anketten sonra bize düşen işler belirebilir.

Bu ilk safhayı takiben, Millî Kütüphane ile Türk ilim adamları arasında yapılacak bir çalışma ortaklığı ve Milletlerarası Dökümantasyon Federasyonu ile sağlanacak olan devamlı bir irtibatla Onlu Sınıflandırmanın yeni basımlarında Türk emeğine de yer verilebilir.

Tarihî, medenî, dinî geçmişimiz ve özelliklerimiz bu hizmete bizi icbar etmektedir. Yapacaklarımızın milletlerarası bir esere sağlıyacağı faydalar kadar, bizim için de faydaları büyük olacaktır.

Türkiye Bibliyografyasında ve Makaleler Bibliyografyasında Türk dili, edebiyatı, tarihi ve bilhassa İslâm dini, İslâm sanatı ve İslâmî ilimlere ait eserlerin ve makalelerin yerlerini tam olarak tes-

tematik Katalog Servisindedir), ve UNESCO Kütüphanecilik Bülteninin son gelen sayısında (Bu bültenen Türk Kütüphaneciler Derneğinde de vardır) bilgiler bulunmaktadır. Millî Kütüphanede bulunan Dewey Onlu Sınıflandırması ve Evrensel Onlu Sınıflandırmaya ait kitaplar şunlardır: 1) İngilizce 15. basım (Gözden geçirilmiş basım: 1951. Sistemik Katalog Servisindedir). 2) Fransızca kısaltılmış bir basım (1947. Bibliyografya Enstitüsünde) 3) İngilizce kısaltılmış bir basım (Standard, bibliyografya Enstitüsünde). 4) Gene İngilizce küçük bir basım (6. bs. 1945. Bibliyografya Enstitüsünde.) 5) Ayrıca Bibliyografya Enstitüsünde Milletlerarası Onlu Sınıflandırmanın tam dördüncü basımına ait yedi fasikül ve 6) beşinci basımına ait 0 (1951), 2 (1951), 3 (1952) ciltleri vardır. Ankaradaki Amerikan Kütüphanesinde gözden geçirilmiş 15. basım bulunmaktadır.

⁴ Dewey Onlu Sınıflandırmanın Prof. Nusret Hızır tarafından Türkçeye tercümesinin yapılmakta olduğunu öğrendik. Tercüme ve işleme olarak şimdiye kadar gördüğümüz diğer çalışmalar şunlardır: Adnan Ötügen'in Bibliyotekçinin Elkitabı'ndaki bir kısım, Türkiye Bibliyografyası 1953-1 başındaki tercüme, Kütüphaneler Müdürlüğü tarafından yapılmış olan gayri matbu bir tercüme, Ulvi Yürüten'de bulunduğunu tahmin ettiğimiz teknik eserlerle ilgili bir tablo ve İstanbul kütüphanecilerinden Nazif Ünlü'de gördüğümüz İslâm dinine ait mufassal ve basıma hazır bir tablo.

pit etmekte güçlük çekildiği malûmdur. Buna sebep, tasnif plânının, Onlu Sınıflandırmanın ilk rakamlarına inhisar ettirilmesi olduğu kadar, Milletlerarası Onlu Sınıflandırmanın aslındaki kifayetsizliktir. Bibliyografyalarımızın ve bilhassa Türkiye Bibliyografyasının bu konularda, bazan 9 rakama kadar çıkarılmış olan tâli bölümleri, millî ve dinî özelliklerimizi ifade edemiyen, indî ve sunî zorlamalar olarak müşahede edilmektedir. Biraz yukarda, bize düşen vazifeleri kesin olarak söyleyemeyeceğimizi yazdık; fakat -tam bir tercümeden sonra- ilk ele alınacak meseleler herhalde bunlar olacaktır.

Milletlerarası Onlu Sınıflandırmanın tercümesinde terimlerin, karşılıkların tespiti için, ilim adamlarının yardımına ne kadar ihtiyacımız varsa, tercüme üzerinde yapılacak işlemlerde de o kadar ihtiyacımız olacaktır. Muhtelif ilim ve sanat kollarına mensup yetkili kimselerin, kendi sahalarında, onlu sınıflandırma üzerinde yapacakları çalışmalardan, ilerde, mühim kaynaklar olarak faydalanılacaktır.

İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi Ormancılık Politikası ve Amenajman doçenti Dr. Ing. Selâhattin İnal'ın Milletlerarası Ormancılık Bibliyografyasında Son Gelişmeler ve Oxford Sistemi adını taşıyan kitabı, Dewey Sınıflandırmasına bağlı kalmak ve onun esasları içinde hareket etmek üzere yapılacak çalışmalara bir örnek olmak bakımından ilim adamları için faydalı olacaktır. Bibliyografya çalışmalarımızın günümüzdeki durumuna göre ileri bir merhale olan bu eserden, kütüphaneciler ve bibliyografklar, geride kalan boşluklar tamamlandıktan sonra faydalanacaklardır.

Milletlerarası Ormancılık Bibliyografyasında Son Gelişmelerin bugün için en ilgi çekecek tarafı, bir ilmin milletlerarası Onlu Sınıflandırmaya intibakı yapılırken -kusurlarıyla, verimiyle, müspet veya menfi neticeleriyle- geçirdiği merhaleleri göstermesi ve bundan sonraki çalışmalarda takip edilecek yolu aydınlatmış olmasıdır.

M. O. Sınıflandırmanın, Ormancılıkla ilgili kısmı Türkçeye çevrilirken de faydalanılabilecek olan bu eserde, bir "giriş" ten sonra iki ana bölüm bulunmaktadır. Bu bölümlerden ilkinde Birinci Milletlerarası Ormancılık Bibliyografyası (Flury Sistemi); diğerinde İkinci Milletlerarası Ormancılık Bibliyografyası (Oxford Sistemi) inceleniyor. İşleme plânı şöyledir: Sistemlerin A) doğuşu, B) kuruluşu, C) kritiği... 32 kalem bibliyografyası ve konu ile ilgili, İngilizce, Almanca 14 adet sınıflandırma cetveline ait ek vardır... Kitabın, bu iki sistemi inceleyen 40 sayfalık kısmının özetini veriyoruz:

Flury Sistemi

A) Doğuşu: Ormançılık, ilmî hüviyetini XIX. yüzyılın ilk yarısında kazanmağa başladı. Milletlerarası temaslar ise, daha çok sonradır. Bu gecikmeler, meslekî bibliyografyaların tertip ve tanziminde, milletlerarası bir sistemin kabulünü de geciktirdi. Millî ve kısmen milletlerarası karakterde gerek geçmiş tarihlere, gerek carî literatüre ait mevcut olan ormançılık bibliyografyalarının takibi ve onlardan faydalanma imkânları, bu sebeple güç, hattâ imkânsız oldu.

1903 te toplanan Milletlerarası Ormançılık Araştırma Enstitüleri Birliğinin 4. kongresinde, İsviçre Ormançılık Araştırma İstasyonu üyelerinden Dr. Philipp Flury ilk teşebbüsü yaptı ve Dewey Usulü Sınıflandırma içinde, ormançılık için hazırladığı bir ana taksimat tasarısını kongreye sundu. Bu teklif, 1906, 1910, 1923, 1926 ve 1929 kongre ve komisyonlarındaki birçok teklifler, tenkidler ve işlemelerden sonra, 1933 te Milletlerarası ormançılık Enstitüleri birliği tarafından kabul edildi. Sistemin 1934 te Almanca, 1936 da İngilizce ve 1937 de Fransızca metinleri yayımlandı..

B) Kuruluşu: Dewey'de yedinci grup, yani 6, tatbikî ilimlere ayrılmıştır. 6 nın 4. grubu, yani 63 rakamını taşıyan kısım ziraat'tır. Ziraatın müteakip bölümlerini işleyen Milletlerarası Bibliyografya Enstitüsü, ormançılığı "meyve kültürü" ile beraber 634 rakamını taşıyan müşterek bir bölüm içine almıştır. 634: meyve kültürü (meyveli ağaç yetiştirme), silvikültür (orman yetiştirme).. 634 tekrar 10 a bölündükten sonra, ormançılık 634,9 da başlıbaşına bir disiplin olarak yer almıştır. Kitapta bu durum, yani ormançılığın Milletlerarası Onlu Sınıflandırmada dördüncü derecede yer almış olması, ormançılık bakımından hazin bir vakıa olarak karşılanmaktadır. Ve Milletlerarası Dokümantasyon Federasyonu müteaddit defalar ikaz edildiği halde, ormançılığın, daha yukarı derecelere aldırılmasının mümkün olmadığına da işaret edilmektedir.

Milletlerarası Ormançılık Bibliyografya Komisyonunun 1926 yılı toplantısından sonra, ormançılığın, 63 rakamlı "ziraat, av ve balıkçılık" kelimelerine eklenmesi (yani iki üst derece) kabul edilmiş, fakat ormançılığın, 63 ün bölümlerinden birini başlı başına işgal etmesi temin olunamamıştır. Daha sonra, herhangi bir karışıklığa meydan vermemek için, bir F harfi eklenerek, 634,9 F Milletlerarası Onlu Sınıflandırmada "ormançılık" olmuştur. Dördüncü derecede olmakla beraber, ormançılığın müstakil bir bölüm teşkil etmiş olması,

ormancıları sevindiriyor. Zira, meselâ ziraat, Milletlerarası Onlu Sınıflandırmada, çeşitli kollarıyla hemen tamamen dağınık olarak bulunmaktadır.

Flury, 634,9 F yi, tekrar ona bölmüştür. Meselâ 634,9 F I ormanın tabiat kanunlarıyla ilgili esasları (ormanın tabii şartları) dır. Sonra tekrar 10 a bölünüyor: Bu bölümden meselâ 634, 9 F 13 orman zoolojisidir. Taksimat, bu şekilde tâli derecelerde bölümlere ayrılarak ihtisas şubeleri derinlemesine çoğaltılıyor. Bir misal, meselâ, "yaprak bitleri" nin bu sistemdeki yeri şudur:

634,9 F 13 21 85 53 42

Flury Sistemine, kullanım kolaylığı sağlamak maksadıyla, coğrafi ve alfabetik indeksler ilâve edilmiştir.

C) Kritiği: Flury Sistemi, 1903-1933 yılları arasındaki 30 yıllık kolektif bir çalışmanın mahsulüdür. Bu sistem, her şeyden evvel ormancılık bibliyografya çalışmalarını belli ve ortak bir usule bağlamıştır. Meslek kütüphanelerinde de defter usulünü ortadan kaldırarak bir inkılâp yapmıştır. Ayrıca, bibliyografya merkezlerinin kurulmasına sebep olmuştur.

Flury Sistemi Sınıflandırma 3 dilde basıldıktan sonra, ilgili şahıs ve kurumlar, eseri daha yakından tetkik etme imkânını buldular. Bilhassa, tatbik etmek durumunda olanlar bazı aksaklıklarla karşılaştılar. Ve sistem tam bir kabul göremedi. Sebeplerden mühimlerini, özetliyerek maddeleştiriyoruz: 1) Flury Sistemi fazla detaylı idi, 2) Ormancılık alanındaki son inkişafalara intibak ettirilmemişti, 3) Bazı gruplar, günün ihtiyaçlarına cevap verebilecek durumda değildi (2, 7, 8-9), 4) Bazı bölümler tıkanmış ve tamamen kapanmıştı, (9), 5) Bazıları az işlenmiş ve boş bırakılmıştı (2), 6) Ana taksimatın sıralanmasında ormancılığın özelliklerine uygun, mantikî bir sıra takip edilmemişti. Bu sebeplerle, Flury Sisteminin ıslah ve ikmal edilmesi için yapılan teklifler, ikinci bir sistemin doğuşuna sebep oldu.

Oxford Sistemi

A) Doğuşu: Birçok uzmanların ve müesseselerin devamlı çalışmalarıyla meydana gelen bu sistem, ilk hazırlığı, tadil ve tashihleri ve son şekli ile -Flury sisteminde olduğu gibi- bir şahsın malıdır: Oxford Üniversitesi Botanik Şubesinde P.G. Beak.

Oxford Sistemi, karma bir bibliyografya komitesinin 1948 den 1953 e kadar yaptığı altı toplantıda son şeklini aldı. Komisyon çalış-

malarına -sınıflandırmanın, Milletlerarası Onlu Sınıflandırma içinde kolaylıkla yer alması imkânlarının sağlanması için- Milletlerarası Dökümantasyon Federasyonunun iştiraki de sağlandı.

Oxford Sistemi, 1953 yılında, Flury Sisteminin yerine geçerek, ikinci ve resmî milletlerarası ormancılığa ait eserlerin sınıflandırma sistemi oldu.

B) Kuruluşu: Bu sistem, Flury Sisteminin kısmen değiştirilmiş, kısmen genişletilmiş bir şeklidir. Ve Dewey usulüne dayanmaktadır. Eski sistemde olduğu gibi, ormancılığı, dayandığı ve faydalandığı temel ve yardımcı bilgilerle beraber ele almıştır. Sıralanış ve muhteva bakımından yenilikleri bulunmaktadır. Flury Sisteminden farklı olarak, 3 yardımcı ek liste ile 3 alfabetik indeks vardır.

C) Kritiği: Üzerinde hayli münakaşalar cereyan etmiş olan Flury Sistemine dayanması, kabulünden 10 yıl önce İngiltere'de tatbikine başlanmış bulunması, bu sistemin kısa bir zamanda kabul edilmesinin sebeplerindedir. Kazanılmış olan tecrübelerin ve ulaşılmış olan umumî olgunluğun da konuyu çabuk kavrama ve esaslara bağlamada tesiri büyük olmuştur.

Bu sistem, Flury Sisteminin kritiğinde maddeleştirmiş olduğumuz eksikler ve o sistemin mahzurlu tarafları gözönünde tutularak hazırlanmıştır. Bu yeni sistemde daha çok elâstikiyet sağlamak için, ve sonradan işlenecek yeni konulara boşluklar bırakmış olmak için, bazı bölümler ihtiyat olarak bırakılmıştır.

Bütün bu mükemmeliyetine rağmen, Oxford Sistemi de kavrayışı ve tatbikatı ağırlaştırarak karışıklıktadır. Ormancılık bibliyografyasının bu sisteme göre sevk ve idaresi ancak -bibliyografya merkezlerinde ve kütüphanelerde- müteahhasıs elemanlar kullanmakla sıhhatli olabilecektir.

Oxford Sisteminin Holânda diline tercümesi yapılmış, Almanca, Fransızca, Fince, İspanyolca ve Türkçeye tercümelerinin yapılmakta olduğu, eserin 40 ıncı sayfasında kaydedilmektedir.⁵

⁵ Millî Kütüphaneye yeni gelen ve Yabancı Dil Eserler Kataloglama Servisinde bulunan İngilizcesinin künyesi:

England, Commonwealth Agricultural Bureaux: The Oxford system of decimal classification for forestry. Authorised English version. [Farnham Royal] 1954 C. A. B. 115 S. 4°

“Milletlerarası Ormancılık Bibliyografyasında Son Gelişmeler ve Oxford Sistemi”nin takdimini böylece bitirirken, bu sistemin Türkçeye tercümesinin bir an evvel tamamlanmasında ve yayınlanmasında mesleğimiz bakımından fayda gördüğümüzü ilâve etmek isteriz.

Memleketimizde kütüphanecilik ve bilhassa bibliyografya meseleleri, yalnız bir meslek meselesi telâkki edilirken, asıl mesleği ormancılık olan bir ilim adamının bibliyografya ile olan bu yakın ilgisi bizi sevindirmiştir. Dr. Selâhattin İnal'ı tebrik ederiz.

Kitabın bilhassa yakın yıllardaki eserleri içine alan bibliyografyası, Millî Kütüphanenin, Orman Fakültesinin, Türkiye Ormancılar Cemiyeti Kütüphanesiyle diğer ilgili müesseselerin mevcudu çoğaltma işlerinde de faydalı olacaktır.
